

Hemslöjden

OM ULL

LÄRARHANDLEDNING

Foto: Karin Björkquist

© Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund 2021.

Lärrarhandledningen får kopieras i utbildningssyfte.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	3
1. Fibern.....	4
<i>Frågor.....</i>	<i>4</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>4</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>4</i>
2. Ullsorter och fårraser	5
<i>Frågor.....</i>	<i>5</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>5</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>5</i>
3. Varför ull och varför svensk ull?	6
<i>Frågor.....</i>	<i>6</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>6</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>6</i>
4. Att välja rätt ull	7
<i>Frågor.....</i>	<i>7</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>7</i>
5. Garn och begrepp.....	8
<i>Frågor.....</i>	<i>8</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>8</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>8</i>
6. Så tar du hand om dina kläder	9
<i>Frågor.....</i>	<i>9</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>9</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>9</i>
7. Skadedjur	10
<i>Frågor.....</i>	<i>10</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>10</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>10</i>
8. Yrken och framtiden.....	11
<i>Frågor.....</i>	<i>11</i>
<i>Övningar.....</i>	<i>11</i>
<i>Diskussionsfrågor</i>	<i>11</i>

Inledning

Ull är en superfiber med många fantastiska egenskaper och har i många tusen år skyddat oss från kyla, vind och väta. Ändå slängs i dag enorma mängder ull varje år i Sverige. Hur kan det komma sig? Kan det vara så att många inte känner till ullens alla fördelar och möjligheter?

I teknikhäftet Om ull finns allt du behöver veta om ull – allt från olika fårraser och deras skilda ullkvaliteter till hur du kardar och spinner garn. Här punkteras missuppfattningar som att all ull kliar och att ylleplagg är svåra att tvätta. Skickligt folk förklarar på ett lättbegripligt sätt fiberns uppbyggnad och ullens förmåga att filta sig. Du får träffa personer som arbetar med ull på olika sätt och läsa om nya spännande användningsområden för fibern. Som extra inspiration finns dessutom ett antal beskrivningar på olika ylleprodukter som du kan göra själv, till exempel tovat sittunderlag, stickad mössa och virkad pläd.

Vi vill att fler människor ska förstå finessen med denna superfiber. För det är en superfiber vi talar om – därom råder ingen tvekan! En superhjälte som helt oförklarligt sitter på avbytarbänken. Låt oss ändra på det.

I den här lärarhandledningen går vi igenom häftets olika kapitel och har sammanställt frågor, övningar och diskussionsfrågor kopplade till den nya kursplanen för slöjd. Dessa frågor och övningar är främst inriktade mot åk 7–9 men kan anpassas för att även passa elever i lägre årskurser. De behandlar exempelvis äldre tiders hantverksföremål och slöjdtraditioner i form av att karda och spinna. Lärarhandledningen bidrar till att eleven lär sig om arbetsprocesser, material och hantverkstekniker.

Specifikt för åk 7–9 kommer eleven genom lärarhandledningen kunna undersöka ullen som material och lära sig om hantverkstekniker och användningsområden för detta specifika material.

Eleven får vidare lära sig om ullens olika kvaliteter och påverkan på miljön. Det ges tillfälle för reflektion gällande skillnaden i miljöpåverkan mellan naturmaterialet ull och konstfibrer. Teknikhäftet Om ull och lärarhandledningen går även igenom materialets väg från får till tröja. Eleven lär sig hur plagg av ull ska vårdas på bästa sätt och på så vis ges eleven möjlighet att reflektera över hur ullen som resurs tillvaratas och hanteras på bästa sätt.

Som lärare kan du välja att använda handledningen i sin helhet eller välja ut olika delar som passar bäst in i din planering. Några avsnitt innefattar praktiska övningar medan andra ligger på en mer teoretisk nivå.

I denna lärarhandledning hänvisar vi till kursplanen i slöjd. Vi har utgått från *den ändrade kursplanen* som gäller från 1 juli 2022.¹

¹ <https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c2d97/1632772218893/SI%C3%B6jd.pdf>

1. Fibern

Koppling till kursplanen

Ullfibers uppbyggnad behandlas främst på sidorna 2–5 och 46 i häftet. Detta kapitel knyter an till kursplanen i slöjd genom att eleven får en övergripande materialkännedom. Även utifrån de specifika målen för åk 7 – 9, genom att eleven lär sig om ullen som material för att vidare kunna förstå materialets arbetsprocesser. Eleven får även en djupare förståelse för ett naturmaterials uppbyggnad och detta kan sedan utvecklas genom en jämförelse med syntetiska material.

Inledning för eleverna

Visste du att ullen har bra isoleringsförmåga och att ull värmer även när den är våt? Ullfibern kan absorbera drygt 30 % av sin egen torra vikt.

Fråga eleverna hur mycket textil och kläder gjorda av ull som de har hemma. Vad har de för relation till ull som material?

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 2–5 och 46.

Frågor

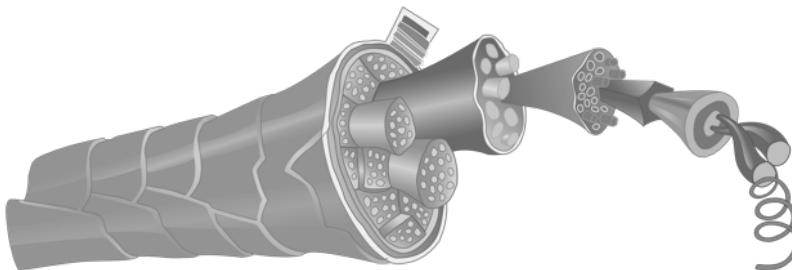
1. Vilket ämne består ull av?
2. Vad är det i ullfibern som gör att den kan filta sig och när?
3. Varför är ull brandsäkert?

Övningar

Testa att elda en liten ulltuss. Vad händer?

Diskussionsfrågor

- Vad händer när ull brinner och varför?
- Vad i ullfibern gör att den är svår att få att brinna?

© Australian Wool Innovation Limited. Image provided courtesy of The Woolmarket Company.

2. Ullsorter och fårraser

Koppling till kursplanen

Olika ullsorter och fårraser går främst igenom på sidorna 6–11 i häftet. Dessa kapitel knyter an till kursplanen i slöjd genom att eleven får en övergripande materialkännedom. Även utifrån de specifika målen för år 7 – 9, genom att eleven lär sig om ullen som material för att vidare kunna förstå materialets arbetsprocesser. Eleven får även en djupare förståelse för ett naturmaterials uppbyggnad och detta kan sedan utvecklas genom en jämförelse med syntetiska material. Vidare får eleverna möta äldre tiders slöjdtraditioner genom att reflektera över kulturarvet. De får även möta slöjdspecifika begrepp som beskriver ullen som material.

Inledning för eleverna

Visste du att av ullen du får från ett får på ett år kan du antingen sticka cirka 15 par strumpor eller 2 tröjor. Ett får lever i drygt 10 år och skulle under sin levnad ge dig 150 par strumpor eller 20 tröjor. Det finns många olika typer av fårraser i världen och i Sverige finns bl.a. lantrasfår. De är en del av vårt levande kulturarv och har fått sin speciella ull genom att de levt och anpassat sig till vårt klimat.

Ett levande kulturarv betyder att olika traditioner och gamla kunskaper fortfarande används eller lever vidare. Det är viktigt eftersom kunskaper annars kan gå förlorade, om ingen skulle föda upp de gamla lantraserna av får skulle de kunna dö ut och vi skulle förlora den delen av kulturarvet och med det all kunskap.

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 6–11.

Frågor

1. Vilka två hårtyper består en ullfäll främst av?
2. De olika typerna av hår har olika egenskaper, vilka?
3. Vilken fåras är den mest ursprungliga i Sverige?
4. Vad har dessa får för typ av ull?
5. Vad används ull från ryafår lämpligast till och varför?
6. Vad i ullen gör att fett som finns i ullen löser sig?

Övningar

Studera en ull-lock och skilj ut de olika typerna som ullen består av.

Studera ull från olika får som tex. ryafår och finullsfår och se skillnaden på ullen. Se skillnaden på fiberns längd och känn hur olika de känns.

Titta på filmerna om fårraser från Ullveckan 2021.²

Diskussionsfrågor

- Varför är det viktigt att bevara de olika lantraserna vi har i Sverige?
- Diskutera varför olika sorters ull passar till olika saker.
- Varför ska man inte använda finull till mattor?

² <https://hemslojden.org/fa-kunskap/om-ull/ullveckan-tillbakablick/#dag2>

3. Varför ull och varför svensk ull?

Koppling till kursplanen

Detta behandlas främst på sidan 13 samt även delvis i frågelådan på sidorna 46–47. Dessa kapitel ger eleven kunskap som i sin tur ger en ökad förmåga att kunna välja och hantera material för att främja hållbar utveckling. I frågelådan får eleven läsa om exempelvis mulesing och kan vidare reflektera över ullnäringen i stort.

Inledning för eleverna

Sverige har idag ca 600 000 får och fåren skyddas av en stark lagstiftning när det gäller djurhållning och djurvälstånd. Fåren ger skinn, kött och ull och håller landskapet öppet.

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 13 och 46–47.

Frågor

1. Hur ofta måste man enligt svensk lag klippa fåren?
2. Vad behöver stärkas i ullkedjan för att vi ska få en effektiv ullnäring?
3. Vad är mulesing och var i världen används det?

Övningar

Titta på filmerna om ull och hållbarhet från Ullveckan 2021³ och diskutera innehållet.

Diskussionsfrågor

- Varför är det bra att stötta den svenska ullnäringen ur ett hållbarhetsperspektiv?
- Hur ser den globala textilindustrin ut idag?
- Vilka nackdelar finns med olika syntetfiber, exempelvis akryl och viskos?

Foto: Karin Björkquist

³ <https://hemslojden.org/fa-kunskap/om-ull/ullveckan-tillbakablick/#dag8>

4. Att välja rätt ull

Koppling till kursplanen

Detta behandlas främst på sidan 24 i häftet. I nästa avsnitt av denna lärarhandledning går vi närmare in på garnet. Genom att först förstå skillnaden mellan ull och ull får eleven en fördjupad kunskap om materialets kombinations- och konstruktionsmöjligheter. Eleven får också djupare förståelse för arbetsprocessen och hur ullen kan användas på olika sätt i sitt eget slöjdarbete.

Inledning för eleverna

All ull går att använda till något, bara man använder rätt kvalitet till rätt användningsområde.

Eleven läser/läraren går igenom sidan 24.

Frågor

1. Vilken typ av ull är lämplig till ett underställ?
2. Vilken typ av ull är lämplig till en matta?
3. Vad kan ull som är skräpig användas till?

Övningar

Om det är möjligt att köpa in ull att tova:

Läs om tovning på sidorna 38–39 och testa hur olika ullsorter beter sig genom att tova provlappar.

Titta på filmen om att tova en dyna och tova en på egen hand.⁴

Om det inte är möjligt att få tag på ull att tova:

Eleverna ser filmen om att tova en dyna och reflekterar över processen i grupp.

Titta även på filmerna om att välja rätt ull från Ullveckan 2021.⁵

Diskussionsfrågor

- Resonera kring hur vi ska kunna ta hand om all svensk ull?
- Vad behöver göras för att detta ska bli möjligt?

Foto: Karin Björkquist

⁴ <https://youtu.be/yfyy1VFN2YM>

⁵ <https://hemslojden.org/fa-kunskap/om-ull/ullveckan-tillbakablick/#dag1>

5. Garn och begrepp

Koppling till kursplanen

Garn och tekniker behandlas främst på sidorna 16 – 23 och 27 i häftet. Kapitlet ”Från får till tröja” beskriver hela arbetsprocessen. Eleven får på så vis insikt i slöjdarbetets olika delar och hur delarna samverkar till en helhet, samt hur dessa delar påverkar resultatet. Vidare får eleven också kunskap om materialets ursprung, framställning och miljöpåverkan. Eleven får även lära sig benämningar på olika redskap och verktyg samt begrepp inom dessa hantverkstekniker. Genom övningarna och frågorna får eleven reflektera över vad som kännetecknar kvalitet.

Inledning för eleverna

Garn finns i många olika kvaliteter och tjocklekar. Garnets utseende och karaktär beror dels på vilken typ av ull som används, dels hur det spinns och tvinnas.

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 16–23, 27.

Frågor

1. Vad är avgörande för garnets utseende?
2. Vad är avgörande för att få fram ett strakt och hållbart garn till sockor?
3. Vad är skillnaden mellan spinna och tvinna?
4. Vad innebär s-tvinnat?

Övningar

Komponera ditt eget garn! Läs om att karda och spinna på sidorna 17–21. Testa att karda och spinn sedan en tråd på slända.

Formge ett klädesplagg eller inredningstextil av ull.

- Vilka kvaliteter vill du att ullen ska ha?
- Vilken typ av ull ska du välja?
- Hur vill du att garnet ska vara spunnet?

Titta på filmerna om ull och tråd från Ullveckan 2021.⁶

Diskussionsfrågor

- Diskutera hur du får fram ett lämpligt garn till att väva med. Hur ska det vara spunnet?
- Hur ser ullens väg ut, från får till tröja?

Foto: Karin Björkquist

⁶ <https://hemslojden.org/fa-kunskap/om-ull/ullveckan-tillbakablick/#dag3>

6. Så tar du hand om dina kläder

Koppling till kursplanen

Detta behandlas främst på sidorna 42 – 43 i häftet. I detta kapitel lär sig eleven vikten av resurshushållning. Slöjdens betydelse för hållbar utveckling belyses genom att eleven lär sig om att ta hand om sina ylleplagg på bästa sätt.

Inledning för eleverna

Visste du att det inte fastnar svettlukt i ylleplagg? Ullfibern absorberar illaluktande ämnen som bildas av svett och bakterier på huden. Luktämnena fastnar inte i ylleplagget utan kan vädras bort.

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 42–43.

Frågor

1. Hur förvarar du bäst dina ylleplagg?
2. Hur tvättar du din ylletröja på bästa sätt?
3. Vad händer om du tvättar dina ylleplagg i för varmt vatten och dessutom gnuggar plagget?

Övningar

Sticka 2 provlappar i samma storlek. Tvätta den ena för hand i kallt vatten utan att gnugga och låt torka plant. Tvätta den andra provbiten i varmt vatten och gnugga. Jämför bitarna när de har torkat. Vad hände med provbitarna, ser du någon skillnad?

Diskussionsfrågor

- Varför ska du ta hand om dina kläder? Vad vinner vi på det?
- Har du något plagg som du brukar tvätta för hand och varför?

Foto: Karin Björkquist

7. Skadedjur

Koppling till kursplanen

Detta behandlas främst på sidorna 44 – 45 i häftet. Denna del bygger vidare på det eleven lärde sig om att ta hand om sina kläder i förra avsnittet av lärarhandledningen. Slöjdens betydelse för hållbar utveckling belyses genom att eleven lär sig om att ta hand om sina ylleplagg på bästa sätt. Eleven lär sig om resurshushållning genom vård av material och föremål.

Inledning för eleverna

Tyvärr kan det ibland hända att man får ovälkommet besök av skadedjur som äter ull. Det är inget farligt, men det är irriterande! Men du kan vara lugn, det finns sätt att hålla dem borta!

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 44–45.

Frågor

1. Vilka två typer av skadedjur är vanligast bland ull och ylleplagg?
2. Hur känner du igen angrepp ifrån dem?

Övningar

Studera skadedjuren och se hur angreppen ser ut. Detta kan ni göra genom att bjuda in en konservator på besök. Ett annat alternativ är att eleverna själva får gå till skolbiblioteket och söka i böcker eller på nätet.

Diskussionsfrågor

- Vad kan du göra för att inte få skadeangrepp på dina ylleplagg?

8. Yrken och framtiden

Koppling till kursplanen

Detta behandlas främst på sidorna 14 – 15, 21, 26, 29 och 40 i häftet. Framtiden för ullnäringen berör hållbarhetsfrågan. Eleven bygger vidare på kunskapen från tidigare avsnitt och får lära sig om ullens kvaliteter och påverkan på miljön. Vidare får eleven lära sig mer om ullens alla olika möjligheter. Kontrastera gärna detta genom att samtidigt låta eleven lära sig mer om ett syntetiskt material och reflektera över skillnaderna mellan natur- och konstmaterial, samt mellan förnybara och icke förnybara material. På sidan 46, ”Frågelåda”, finns även en fråga som handlar om syntetfiber.

Inledning för eleverna

Det finns två lärlingsutbildningar inom ullnäringen och det är yrkena ullrådgivare och spinnare. Men det behövs fler yrkesutbildningar inom ullnäringen, speciellt behövs utbildning i att sortera och klassificera ull.

Eleven läser/läraren går igenom sidorna 14–15, 21, 26, 29 och 40.

Frågor

1. Vad är ett minimill?
2. På vilka fler sätt kan man använda ull, förutom till garn och kläder?
3. Hur många ton ull slängs varje år i Sverige?

Övningar

Besök en fårägare och studera hur det går till att ta hand om fåren. Undersök yrkena ullrådgivare och spinnare, vad gör dom på jobbet?

Titta också på filmerna från Ullveckan 2021 som handlar om utbildningar inom ullområdet.⁷

Diskussionsfrågor

- Kommer du på något område eller någon produkt där man kan använda ull i stället för syntetfiber?
- Vilka yrken tycker du behövs för att vi ska förhindra att så mycket ull slängs varje år?

⁷ <https://hemslojden.org/fa-kunskap/om-ull/ullveckan-tillbakablick/#dag4>